

Г. К. Авдєєва
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ В УМОВАХ ЗМАГАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

У статті на підставі аналізу процесуального порядку використання спеціальних знань у судочинстві України та країн-членів ЄС досліджено проблеми реалізації прав учасників кримінального провадження на використання спеціальних знань в умовах змагального кримінального процесу в Україні. Розглянуто проблемні питання реалізації права сторони захисту самостійно залучати експерта і спеціаліста на договірних умовах та надано пропозиції щодо усунення перепон у його реалізації.

Ключові слова: кримінальне провадження, спеціальні знання, змагальне судочинство.

Змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів, рівні права і можливості у доведенні перед судом їх переконливості, забезпечення права обвинуваченого на захист є одними з основних засад судочинства в Україні [1]. Принцип рівності всіх учасників судочинства перед законом і судом (ст. 24 Конституції України) є похідним від загального принципу рівності громадян перед законом, який забезпечує гарантії доступності до правосуддя та реалізації права на судовий захист (ч. 1 ст. 55 Конституції України). Це є основою сучасної концепції справедливого правосуддя, що передбачає реалізацію рівних прав кожної зі сторін на збирання та подання до суду доказів.

Підґрунтям для закріплення в Конституції України правових норм щодо реалізації принципу змагальності в судочинстві слугували такі ратифіковані Україною міжнародно-правові акти: Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року (ст. 10, 11), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року (ст. 6) та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року (ст. 14), у яких йдеться про незалежний і безсторонній суд, право на захист, можливість обвинуваченого бути присутнім під час судового розгляду та брати активну участь у дослідженні доказів.

У ст. 22 КПК України зазначено, що «кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів» та «сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших

процесуальних прав». Однак, реалізація даних норм є можливою лише через участь сторони захисту у процесі доказування, тобто у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження (ст. 91 КПК України). Змагальна побудова судового процесу є гарантією всебічності і повноти, законності та обґрунтованості вироку, однак, незважаючи на законодавчо закріплену рівність прав сторін на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, сторона захисту на сьогодні фактично позбавлена можливості щодо самостійного збирання та подання доказів, в т. ч. – з використанням спеціальних знань. Згідно зі ст. 93 КПК України захисник може лише ініціювати перед слідчим, прокурором, слідчим суддею залучення експерта з метою одержання необхідної для захисту доказової інформації, але така ініціатива законодавчо не забезпечена примусом виконання.

Проблемам реалізації принципу змагальності і рівності сторін судочинства, а також реалізації права сторони захисту на самостійне залучення експерта у кримінальному процесі присвячений значний обсяг публікацій вчених-криміналістів, адвокатів, співробітників правоохоронних органів, представників громадських організацій [2]. Так, професор В. Ю. Шепітько справедливо наголошує на тому, що «у сучасних умовах не існує рівних можливостей у зверненні до спеціальних знань у сторони державного обвинувачення і професійного захисту» [3, с. 121].

Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачено посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод (ст. 8), зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості (ст. 14), взаємна правова допомога, приєднання до відповідних міжнародних документів ООН та Ради Європи, зокрема, Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року, та їх виконання (ст. 24) [4]. Тому дослідити проблеми реалізації прав учасників кримінального провадження на використання спеціальних знань в Україні в умовах змагального кримінального процесу уявляється можливим лише на підставі порівняльного аналізу процесуального порядку використання спеціальних знань в Україні та країнах-членах ЄС.

Вивчення та аналіз норм права країн ЄС, які регламентують судово-експертну діяльність, можуть слугувати орієнтирами у побудові системи правового забезпечення судової експертизи в Україні та сприятимуть поступовому зближенню законодавства України із законодавством країн ЄС у питаннях дотримання принципу змагальності сторін під час залучення експерта у кримінальному провадженні.

Питання призначення і проведення судової експертизи закріплені в Регламенті Європейського суду з прав людини. Зокрема, згідно зі ст. 42 Регламенту судова палата за вимогою сторони у справі чи третьої сторони, або з власної ініціативи може збирати докази та заслухати будь-яку особу як експерта чи запросити незалежних експертів [5]. Згідно з Правилем А1 Додатку «Про проведення розслідування» суд має право звернутися до сторони з проханням подати документальні докази (в т. ч.

Розділ 2. Питання слідчої тактики та методики розслідування злочинів

– висновки експертів), а також заслухати як свідка або експерта чи в будь-якій іншій якості особу, докази або твердження якої можуть допомогти з'ясуванню фактів у справі, або запросити незалежних експертів з метою надання допомоги за вимогою сторони у справі або третьої сторони. Суд може також звернутися до будь-якої особи чи інституції з проханням висловити думку або підготувати письмове повідомлення з приводу того чи іншого питання (в т.ч. – щодо аналізу висновку експерта) [6]. Тобто, міжнародні стандарти справедливого правосуддя передбачають реалізацію принципу змагальності і рівності сторін, в т.ч. – забезпечують права сторін на надання ними доказів, отриманих шляхом використання спеціальних знань.

Питання використання спеціальних знань у судочинстві визначені й у Статуті Міжнародного кримінального Суду [7] (заснований під егідою ООН у 1998 р.), який може використовувати послуги фахівців, відряджених державами-учасниками, міжурядовими організаціями або неурядовими організаціями (п. 4 ст. 44 Статуту). Сторони мають право надавати докази на будь-якій стадії судового розгляду. Це також стосується і висновку експерта, до якого застосовуються загальноприйняті правила належності, достатності, допустимості та достовірності.

У країнах романо-германського права (наприклад, в Нідерландах) судові експерти державних експертних установ проводять експертизи і дослідження за зверненням поліції, а не суду. У країнах англосаксонського права (наприклад, у Великобританії) експерт зазвичай запрошується однією зі сторін процесу для проведення експертиз або досліджень і розглядається, відповідно, як експерт із боку обвинувачення чи захисту, причому список експертів складений і оприлюднений у мережі Інтернет Спілкою юристів Великої Британії [8, с. 8].

У Чеській Республіці відповідно до Закону № 36 від 20 квітня 1967 «Про експертів і перекладачів», експертом може бути призначено лише ту особу, яка заявляє про своє бажання здійснювати даний вид діяльності. Обласні та районні суди забезпечують доступність за допомогою мережі Інтернет списку експертів і установ (вищих навчальних закладів, наукових інститутів та організацій), які можуть складати експертні висновки. Державний орган Чеської Республіки може призначити експертом особу, яка не зазначена у списку, але має необхідну кваліфікацію для проведення певного виду експертизи [9, с. 5818-5823].

Системи експертних установ Фінляндії та Швеції складаються з державних і приватних лабораторій, які здійснюють проведення судової експертизи, та освітніх установ Фінляндії та Швеції, які здійснюють підготовку фахівців у галузі судової експертизи. Відмінною особливістю підготовки експертних кадрів у Фінляндії та Швеції є те, що після закінчення навчання експерт отримує ступінь магістра та сертифікат, на підставі якого він має право проводити судову експертизу як в державних органах, так і в приватній практиці. Експертом у Фінляндії та Швеції є особа, що проводить судову експертизу, має для цього спеціальні знання та навички, відповідну освіту.

У Бельгії та Франції експертом вважається будь-яка особа, яка має завдяки своїй освіті та досвіду поглиблені знання в одній або декількох певних галузях.

У судочинстві Німеччини сторони процесу домовляються про залучення певних осіб як експертів (державних або приватних), а суд повинен дати на це згоду (§ 403 ЦПК ФРН). Крім того, у разі відсутності у суду достатніх знань у галузі права, він може звернутися до особи, яка має спеціальні правові знання у певній галузі права, а в разі недостатньої компетентності в будь-якому технічному питанні суд може сам добути необхідні знання, використовуючи спеціальну літературу [10, с. 120].

У ст. 290 КПК Литовської республіки та ч. 2 ст. 18 Закону «Про судову експертизу» передбачено отримання сторонами по справі не лише висновків експерта і спеціаліста, а й «консультативного висновку», який учасник процесу може отримати від приватного експерта або іншої особи, яка має спеціальні знання. Консультативні висновки, як і інші джерела доказів, досліджуються та оцінюються судом (ст. 290 КПК Литовської республіки) [11, с. 132-133]. В Польській республіці у судочинстві стороною захисту також активно використовуються висновки приватних експертів і спеціалістів, в яких здійснюється детальний аналіз проведених раніше експертиз з метою виявлення експертних помилок та аналізу обґрунтованості висновків експерта [12, с. 231-236]. Такі висновки слугують додатком до клопотання про призначення повторної експертизи та є елементом тактики захисту. Такі матеріали належним чином досліджуються і оцінюються судом та є фактично незалежною рецензією на висновок експерта. На жаль, в Україні можливість незалежного рецензування висновків експерта у сторони захисту відсутня.

У 2017 р. в Україні в межах судової реформи набув чинності закон № 2147-198, в якому через зміни до КПК України не лише адвокатів, а й слідчих і прокурорів позбавили можливості самостійного залучення експерта, що є суттєвим обмеженням прав сторін на самостійне збирання доказів. Виключне право на залучення експерта на сьогодні має лише суд та слідчий суддя [13]. З урахуванням змін до ст. 219 КПК України, якими початок строку досудового розслідування обчислюється з дня внесення відомостей в Єдиний реєстр досудових розслідувань, такі зміни через неможливість отримання висновків експерта у стислі терміни можуть призвести до прийняття невиправданих рішень про закриття кримінальних проваджень у зв'язку з закінченням строків кримінального провадження. Це викликало негативну реакцію не лише вчених-криміналістів, а й практичних працівників, які справедливо наголошують на тому, що ці норми «паралізують» роботу правоохоронних органів [14].

Законом № 2147-1925 також запроваджено зміни до ч. 1 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу», відповідно до яких «судово-експертну діяльність у кримінальному провадженні здійснюють державні спеціалізовані установи». Це призвело до безпідставного обмеження прав сторін на вільний вибір найбільш кваліфікованого судового експерта (в т.ч. – приватного) та збільшення і без того тривалих термінів (до 1 року і більше) проведення окремих видів судових експертиз.

Депутати Верховної Ради (ВР) України неодноразово намагалися запровадити зміни до КПК щодо порядку залучення експерта. До ВР

Розділ 2. Питання слідчої тактики та методики розслідування злочинів

України подано такі законопроекти: № 7547 від 05.02.2018, який не було прийнято за результатами голосування 15.03.2018; № 8151 від 16.03.2018, який було прийнято за результатами голосування 22.03.2018 та № 8249 від 06.04.2018, який в сесійній залі ВР України ще не розглядався, та № 8336 від 04.05.2018, прийнятий за основу у першому читанні. На сьогодні лише незначно полегшено процес отримання дозволів на проведення процесуальних дій, а саме: дозволено подавати Ухвали слідчого судді і клопотання слідчих та прокурорів до місцевих загальних судів.

Вирішення частини зазначених проблем, які не відповідають змагальним засадам судочинства, є можливим у разі ухвалення ВР України проекту закону

№ 8249 від 06.04.201826, яким пропонується повернути можливість сторонам кримінального провадження самостійно залучати експерта, а недержавним експертам та іншим фахівцям – проводити судові експертизи у кримінальному провадженні (ст. 7 Закону).

Незважаючи на те, що в Україні законодавчо закріплений принцип змагальності і рівності сторін судочинства, існує низка проблем щодо його практичної реалізації. Це підтверджується закріпленими в КПК правами сторони обвинувачення та захисту на збирання, дослідження й оцінку доказів (в т.ч., отриманих шляхом використання спеціальних знань). Сторону захисту обмежено в реалізації її права на отримання всіх можливих доказів доведення невинуватості особи, обстоюванні своєї позиції, захисті прав, свобод та законних інтересів підзахисного, що зрештою призводить до певного обмеження прав на формування позицій виправдувального характеру на користь обвинувачених.

За результатами аналізу законодавства країн-членів ЄС та міжнародного законодавства можна зазначити, що у світі послідовно реалізуються принципи змагальності і рівності сторін судочинства, самостійного залучення державних і приватних експертів і спеціалістів сторонами процесу, які мають вирішальне значення для забезпечення судочинства дійсно незалежною, об'єктивною та кваліфікованою експертизою.

Професор В. Ю. Шепітько справедливо наголошує на тому, що «перехід на реальні рейки змагального процесу, впровадження принципу «рівності сторін судочинства» вимагають законодавчого встановлення рівності процесуальних можливостей сторін – державного обвинувачення та професійного захисту» [3, с. 120]. Тому вкрай важливим є законодавче закріплення «рівності сторін» кримінального провадження, повернення їм права самостійно залучати обраного ними найбільш кваліфікованого експерта і спеціаліста (в т.ч. – приватного), легалізація проведення альтернативних експертиз (в т.ч. криміналістичних) у кримінальному провадженні. Це сприятиме адаптації кримінального процесуального законодавства України до міжнародних стандартів справедливого правосуддя, дозволить реалізувати принцип змагальності сторін у судочинстві при наданні ними доказів, сприятиме підвищенню якості та наукового рівня експертних висновків в конкурентних умовах.

Перелік посилань

1. Конституція України: ред. від 21.02.2019. Ст. 129. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

2. Див., наприклад: *Гора І. В.* Проблемні питання залучення експерта стороною захисту. *Криміналістика і судебна експертиза*. 2014. Вып. 59. С. 87–98; *Циганюк Ю. В., Кравчук О. В., Крушинський С. А.* Процесуальний порядок залучення експерта стороною захисту у кримінальному провадженні. *Криміналістичний вісник*. № 2 (22), 2014. С. 28–36; *Процесуальний порядок залучення експерта стороною захисту у кримінальному провадженні*. URL: <http://kced.kiev.ua/zaluchennya-eksperta-storonoyu-zakhystu/>; *Пилипенко Г. М.* Реалізація та співвідношення окремих принципів кримінального провадження під час залучення експертів. URL: <http://www.pravnik.info/fomum-pr/1913-realizaciya-ta-spivvidnoshennya-okremix-principiv-kriminalnogo-provazhennya-pid-chas-zaluchennya-ekspertiv.html>; *Журавель В. А., Авдєєва Г. К.* Судова експертиза у світлі судової реформи в Україні. *Традиції та новачії юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.: у 2-х т. Одеса, 2017. Т. 2. С. 412–414; *Горський В. В., Горський М. В.* Участие адвоката в назначении и производстве судебных экспертиз по уголовным делам. *Воронежские криминалистические чтения*. № 2 (19). Воронеж, 2017. С. 45–51; *Журавель В. А., Авдєєва Г. К.* Реформування судово-експертної діяльності: шляхи та напрями. *Акт. пит. крим. права, процесу і криміналістики, удоск. діяльн. суд. і правоохор. систем*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Севєродонецьк: Луганськ. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка, 2017. С. 40–44; *Демидова Є. Є.* Деякі проблеми залучення судового експерта у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2017. № 46 (т. 2). С. 84–87; *Відкрите звернення АПУ щодо недопустимості обмеження процесуальних прав сторін у кримінальному провадженні*. URL: <http://uba.ua/ukr/news/5162/>; *Авдєєва Г. К.*

References

1. *Konstytutsiia Ukrainy*: red. vid 21.02.2019. St. 129. [Constitution of Ukraine: ed. as of 21.02.2019. Art. 129] URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

2. Dyv., napryklad [See, for example]: *Hora, I. V.* Problemni pitannia zaluchennia eksperta storoною zakhystu [Problematic issues involving the expert by the side of a defender]. *Kriminalistika i sudebnaia ekspertiza [Criminalistics and forensic expertise]*. 2014. Issue. 59. pp. 87–98; *Tsyhaniuk, Yu. V., Kravchuk, O. V., Krushynskiy, S. A.* Protsesualnyi poriadok zaluchennia eksperta storoною zakhystu u kryminalnomu provazhenni [The procedural order of the expert's involvement as a defense in the criminal proceedings]. *Kryminalistychnyi visnyk [Forensic Bulletin]*. No 2 (22), 2014. pp. 28–36; *Protsesualnyi poriadok zaluchennia eksperta storoною zakhystu u kryminalnomu provazhenni* [The procedural order of the expert's involvement as a defense in the criminal proceedings]. URL: <http://kced.kiev.ua/zaluchennya-eksperta-storonoyu-zakhystu/>; *Pylypenko, H. M.* Realizatsia ta spivvidnoshennia okremykh prynsyviv kryminalnogo provazhennia pid chas zaluchennia ekspertiv [Implementation and correlation of separate principles of criminal proceedings in the process of involving experts]. URL: <http://www.pravnik.info/fomum-pr/1913-realizaciya-ta-spivvidnoshennya-okremix-principiv-kriminalnogo-provazhennya-pid-chas-zaluchennya-ekspertiv.html>; *Zhuravel, V. A., Avdieva, H. K.* Sudova ekspertyza u svitli sudovoi reformy v Ukraini [Forensic examination in the light of judicial reform in Ukraine]. *Traditsii ta novatsii yurydychnoi nauky: mynule, suchasnist, maybutnie: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf.: u 2-h t [Traditions and innovations of legal science: past, present, future: materials of international scientific practical conference in 2 Vol.]*. Odessa, 2017. Vol. 2. pp. 412–414; *Horskyi, V. V., Horskyi, M. V.* Uchastie advokata v naznachenii i proizvodstve sudebnykh ekspertiz po ugovolnym delam [Participation of the lawyer in the appointment and production of forensic examinations in criminal cases]. *Voronezhskie kriminalisticheskie chteniia*

Розділ 2. Питання слідчої тактики та методики розслідування злочинів

Судова експертиза в кримінальному судочинстві України: дискусійні питання. *Криміналістика та судова експертологія: наука, навчання, практика: матеріали 14 міжнар. Конгресу: у 2-х т. Одеса: Видав. дім «Гельветика», 2018. Т. 2. 528 с. С. 366–377 та ін.*

[Voronezh forensic readings]. No 2 (19). Voronezh, 2017. pp. 45–51; Zhuravel, V. A., Avdieieva, H. K. Reformuvannua sudovoyekspertnoii diialnosti: shliakhy ta napriamy [Reforming of forensic expert activity: ways and directions]. *Akt. pyt. krym. prava, protsesu i kryminalistyky, udosk. diyaln. sud. i pravookhor. system: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf [Topical questions of criminal law, process and forensics, improvement of activity of judicial and law-enforcement systems: materials intern. sci. pract. conf.]*. Severodonetsk: Luhansk state university of Internal Affairs named after Ye. O. Didorenko, 2017. pp. 40–44; Demidova, Ye. Ye. *Deiaki problemy zaluchennia sudovoho eksperta u kryminalnomu provadzhenni* [Some Problems of involving a forensic expert in Criminal Proceedings]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu Seriya 'Pravo' [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. The series 'Law']*. 2017. No 46 (Vol. 2). pp. 84–87; *Vidkryte zvernennia APU shchodo nedopustymosti obmezhenia protsesualnykh prav storin u kryminalnomu provadzhenni*. [Open appeal of the UBA concerning the inadmissibility of limiting procedural rights of the parties in criminal proceedings.]. URL: <http://uba.ua/ukr/news/5162/>; Avdieieva, H. K. *Sudova ekspertyza v kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy: diskusiini pitannia* [Forensic examination in criminal proceedings in Ukraine: discussion issues]. *Kryminalistyka ta sudova ekspertologiya: nauka, navchannia, praktyka: materialy 14 mizhnar. Kongresu: u 2-kh t.* [Forensic science and ekspertology: science, training, practice: materials of 14 international Congress: in 2 volumes] Odessa, 2018. Vol. 2. 528 p. pp. 366–377 and others.

3. Шепітько В. Ю., Журавель В. А., Авдєєва Г. К. Використання спеціальних знань в умовах сучасного кримінального судочинства в Україні. *Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції: моногр. та ін.* Харків: Вид. агенція «Апостіль», 2017. С. 121.

3. Shepitzko, V. Yu., Zhuravel, V. A., Avdieieva, H. K. (2017). *Vykorystannia spetsialnykh znan v umovakh suchasnoho kryminalnoho sudochynstva v Ukraini* [The use of special knowledge in conditions of modern criminal justice in Ukraine]. *Innovatsiini zasady tekhniko-kryminalistychnoho zabezpechennia diialnosti orhaniv kryminalnoii yustytzii: monogr. ta in* [Innovative principles of technical and forensic provision of the activity of criminal justice bodies]. Kharkiv, p. 121.

4. *Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.* Ред. від 30.11.2015. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
4. *Uhoda pro asotsiatsiu mizh Ukrainoiu, z odniei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i ikhnimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony* Red. vid. 30.11.2015 [The Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other]. Ed. dated 30.11.2015 URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
5. *Регламент Європейського суду з прав людини від 1 листопада 1998.* Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: www.rada.gov.ua
5. *Rehlament Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 1 lystopada 1998.* Ofitsiynyi sait Verhovnoi Rady Ukrainy [Rules of the European Court of Human Rights dated November 1, 1998. Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine]. URL: www.rada.gov.ua
6. *Регламент суду.* Рада Європи. Європейський суд з прав людини. Редакція від 01.11.2003. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/980_067
6. *Rehlament sudu.* Rada Ievropy. Ievropeiskyi sud z prav liudyny. Redaktsiia vid 01.11.2003 [Rules of the court. Council of Europe. European Court of Human Rights. Revision as of 01.11.2003.] URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/980_067.
7. *Статут Міжнародного кримінального Суду.* Ред. від 16.01.2002. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_588
7. *Statut Mizhnarodnoho kryminalnoho Sudu.* Red. vid 16.01.2002 [Statute of the International Criminal Court. Ed. of 16.01.2002.]. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_588
8. *Авдієєва Г. К., Прохоров-Лукин Г. В.* Міжнародний досвід регламентації та використання спеціальних знань у судочинстві. *Юрид. вісник України. Законотворення.* Київ: Юрінком Інтер. № 39. 2013. С. 8.
8. *Avdieieva, H. K., Prokhorov-Lukin, H. V.* (2013). *Mizhnarodnyi dosvid rehlementatsii ta vykorystannia spetsialnykh znan u sudochnstvi* [International experience in the regulation and use of specialist knowledge in legal proceedings.]. *Yuryd. visnyk Ukrainy. Zakonotvorennia* [Law Bulletin of Ukraine. Law making.]. Kyiv, no 39. p. 8.
9. *Němcová V. R., Klaus V. R., Nečas V. R.* Sbirka zákonů. č. 444/2011. Česká republika. Rozeslána dne 28, prosince 2011. St. 5818–5823.
9. *Němcová, V. R., Klaus, V. R., Nečas, V. R.* (2011). *Sbirka zákonů. č. 444/2011. Česká republika. Rozeslána dne 28, prosince. St. 5818–5823.*
10. *Филимонов Б. А.* Основы теории доказательств в германском уголовном процессе: моногр. Москва: Спартак, 1994. С. 120.
10. *Filimonov, B. A.* (1994). *Osnovy teorii dokazatelstv v germanskom ugovovnom protsesse: monogr.* [Fundamentals of Theory of Evidence in the German Criminal Process: monogr.]. Moscow: Spartak, p. 120.
11. *Латаускене Э.* Оценка результатов специальных познаний в судебном производстве. *Криминалист*
11. *Latauskene, E.* (2013). *Otsenka rezultatov spetsialnykh poznaniy v sudebnom proizvodstve.* [Evaluation of the results of

Розділ 2. Питання слідчої тактики та методики розслідування злочинів

первопечатный. Харьков: Апостиль, 2013. № 7. С. 132–133.

special knowledge in court proceedings]. *Kriminalist pervopechatnyi [Forensic first-printed]*. Kharkov, no 7. pp. 132–133.

12. Груза Э., Каспшак Е. Проблема коммерциализации экспертных заключений в Польше. *Криминалистика и судебная экспертиза: наука, обучение, практика*. Санкт-Петербург: Изд. Дом СПбГУ, 2012. С. 231–236.

12. Gruza, E., Kaspszak, E. (2012). Problema kommersializatsii ekspertnykh zaklyuchenii v Polshe [The problem of commercialization of expert opinions in Poland]. *Kriminalistika i sudebnaia ekspertiza: nauka, obuchenie, praktika [Forensics and forensic examination: science, training, practice]*. St. Petersburg, pp. 231–236.

13. Згідно зі ст. 243 КПК України «Експерт залучається за наявності підстав для проведення експертизи за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження».

13. Zhidno zi st. 243 KPK Ukrainy 'Ekspert zaluchaetsia za naiavnosti pidstav dlia provedennia ekspertyzy za doruchenniam slidchoho suddi chy sudu, nadanym za klopotanniam storony kryminalnoho provadzhennia' [According to Article 243 CPC of Ukraine 'An expert is involved if there are grounds for conducting an examination on behalf of an investigating judge or a court granted at the request of the party to the criminal proceedings'.]

14. Поправки до КПК паралізували правоохоронну систему. URL: <https://zik.ua/news/2018/03/29>.

14. Popravky do KPK paralizuvaly pravoohoronnu systemu [Amendments to the CPC paralyzed the law enforcement system]. URL: <https://zik.ua/news/2018/03/29>.

ПРОБЛЕМЫ РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВ УЧАСТНИКОВ УГОЛОВНОГО ПРОИЗВОДСТВА НА ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СПЕЦИАЛЬНЫХ ЗНАНИЙ В УСЛОВИЯХ СОСТЯЗАТЕЛЬНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА

Г. К. Авдеева

Состязательность сторон и равные права в предоставлении ими суду своих доказательств, обеспечение права обвиняемого на защиту являются одними из основных принципов судопроизводства в Украине. Несмотря на то, что в ст. 22 УПК Украины указано, что «уголовное производство осуществляется на основе состязательности», стороны уголовного производства в Украине не имеют равных процессуальных прав и возможностей по сбору доказательств путем использования специальных знаний.

После судебной реформы в Украине в 2017 в результате принятия закона №2147-19 в уголовном производстве обе стороны (сторона защиты и сторона обвинения) лишились права самостоятельно привлекать эксперта, а также выбирать экспертное учреждение или эксперта. Стороны уголовного производства имеют право только обратиться с ходатайством о привлечении эксперта к следственному судье, который выбирает экспертное учреждение или эксперта и выносит определение о привлечении эксперта. Это является существенным ограничением прав сторон на самостоятельное собирание доказательств. С

учетом изменений в ст. 219 УПК Украины, которыми начало срока досудебного расследования исчисляется со дня внесения сведений в Единый реестр досудебных расследований, это может привести к принятию неправомерных решений о прекращении уголовных производств, в связи с истечением их сроков из-за невозможности получения выводов эксперта в сжатые сроки.

Решение части указанных проблем регулирования судебно-экспертной деятельности в Украине, которые не соответствуют состязательным принципам судопроизводства, возможно в случае принятия ВР Украины проекта закона № 8249 от 06.04.2018, которым предлагается вернуть право сторонам уголовного производства на самостоятельное привлечение эксперта и предоставить право негосударственным экспертам и другим специалистам на проведение экспертиз и исследований в уголовном производстве. Это приблизит законодательство Украины к законодательству стран-членов Европейского Союза, позволит реализовать принцип состязательности сторон в судопроизводстве при предоставлении ими доказательств, будет способствовать повышению качества и научного уровня экспертных выводов в конкурентных условиях.

Ключевые слова: уголовное производство, специальные знания, состязательное судопроизводство.

PROBLEMS OF THE IMPLEMENTATION OF THE RIGHTS OF CRIMINAL PROCEDURE PARTICIPANTS ON THE USE OF SPECIAL KNOWLEDGE IN THE CONDITIONS OF COMPETITIVE CRIMINAL PROCEDURE

G. Avdeeva

A competition between the criminal procedure parties and equality rights in presentation their evidences to the court, the availability of accused right to defense himself are among the basic principles of legal procedure in Ukraine. Despite the fact that in Art. 22 of the Criminal Procedure Code of Ukraine states that «criminal proceedings are carried out on the basis of the adversarial procedure», the parties of criminal procedure in Ukraine do not have equaling rights and opportunities to gather evidence through the using of special knowledge.

A law № 2147-19 inured at the end of 2017 in Ukraine. The changes in the Criminal procedure law and Ukraine law «About a forensic examination» banned for lawyers and investigators to choose theyselves an expert establishment or experts. Investigators, public prosecutors and advocates have a right only to send a request to the judge about needing of a forensic examination. A judge personally chooses expert establishment or an expert. It is a cause of the substantial lowing of rights of lawyers and investigators in the collecting of proofs. These problems of regulation of expert activity in Ukraine do not correspond to the competitive European principles of the court. Part of these problems can be resolved if in Ukraine will adopt the Project of law № 8249. It is proposed in this law to return rights for the investigators and lawyers, which allow them personally to attract of experts. Also it is proposed to allow to nonstate experts and other specialists to conduct forensic examinations. This will bring the legislation of Ukraine closer to the legislation of the member countries of the European Union and will allow the principle of equality of parties rights of criminal procedure. A competition between state and non-state experts will lead to an increase of the quality and scientific level of expert conclusions.

Key words: criminal proceedings, special knowledge, competitive judiciary.